

PENTRU HARTA ARCHEOLOGICĂ A ROMÂNIEI RIDICATĂ DE DIRECȚIA MUSEULUI NAȚIONAL DE ANTICHITĂȚI

I

REGIUNEA MOSTIȘTEA-CĂLĂRAȘI

de RADU VLĂDESCU-VULPE

Asupra executării însărcinării date de d-voastră în vara 1923, anume de a face harta arheologică a malurilor *lezerului Moștiștea* și a luncii dunărene *Moștiștea și Călărași*, am onoarea de a vă raporta cele ce urmează.

Regiunea cercetată o împart în două părți:

1. Perimetrul lezerului Moștiștea, cercetată numai de mine dela 6 la 8 Septembrie și dela 12 la 14 Septembrie.

2. Lunca Dunării dela gura Moștiștei la Călărași, cu marginea de N a luncii și cu grădiștele din baltă, regiunea cercetată dimpreună cu colegul meu, d. Vladimir Dumitrescu, dela 21 la 25 Septembrie.

Fiindcă metoda și conducerea lucrului au fost aceleași în ambele părți, le cuprind de o potrivă în aceeași dare de seamă.

I

Înainte de a expune rezultatele la care am ajuns, voi arăta pe scurt metoda cu care am procedat.

Pornind dela Piscul Coconilor, unde săpasem timp de aproape o săptămână¹), am mers, când într-o direcțiune, când în cealaltă, până când am executat întreaga periegesă a lacului.

Drumul l-am făcut numai pe jos, și numai pe linia malurilor, însoțit de doi oameni cu unelte de săpat, pentru a face sondajii sumare acolo unde era nevoie.

Tot timpul atențiunea mi-era îndreptată cu deosebire spre resturile ceramice, care mi-au servit ca singurul mijloc de orientare întru determinarea punctelor arheologice. Acestea odată aflate, le însemnam cu precizie pe harta Statului Major al Armatei, scara 1:50.000 din 1900, iar materialul găsit îl înregistram în *jurnalul arheologic* și-l împachetam spre a-l putea revedea mai târziu.

Printre punctele antice găsite, am considerat pe unele ca *stațiuni*, adică urme vădite de așezări omenești, de locuințe, cenușă, oase de animale domestice, vetre arse, ceramică abundentă în straturi groase; iar pe altele ca *răspândiri*, adică urme puține, sporadice, din ceramica vreunei stațiuni vecine. Firește, cele mai multe sunt acestea din urmă, dar de o importanță principală sunt numai cele dintâi: stațiunile. Dacă în toată cercetarea nu voi fi observat absolut toate punctele cu răspândiri, ceea ce altfel ar fi și imposibil, în orice caz nu mi-a scăpat nici-o stațiune nevizitată.

Fiindcă aproape toate rezultatele cercetării se bazează numai pe ceramica găsită, voi spune ceva și despre aceasta.

Ceramica, atât din regiunea lezerului Moștiștea, cât și din cealaltă regiune cercetată, lunca Moștiștea-Călărași, o împart, dupe epoci, în trei grupe:

1. Ceramica preistorică, tip Sultana.

2. Ceramica protoistorică, tip Crășani.

3. Ceramica istorică: romană sau post-romană.

Ceramica preistorică, cea mai veche din aceste regiuni, căreia îi dau ca tip cioburile dela *Sultana*, se deosebește printr-o tehnică caracteristică: ardere bună, lucrare îngrijită, manuală, printr-o varietate nefârșită de forme și mai ales de ornamente. Se găsește mai totdeauna pe locuri mărginite și isolate, fie pe „burgurile”, de pe coaste fie în grădiștele din baltă, mai totdeauna în cantități enorme, împreună cu un mare număr de instrumente de silex. Răspândirile acestei ceramice sunt foarte rari.

Ceramica protoistorică getică și elenă, căreia îi dau ca tip ceramica de la Piscul Crășanilor de pe lalomița, o împart în trei feluri:

a) Ceramica sudică elenă, importată aci prin coloniile elene dela Pontul Euxin, și care în majoritatea casurilor constă din cioburi de amfore. Din cauza ușurinței de datare, prin inscripțiunile ce se află adesea pe mânușile amforelor, această ceramică e foarte importantă întru datarea ceramicii indigene, cu care se găsește totdeauna împreună.

b) Ceramica getică „La Tène”, lucrată de localnici după modelul și tehnica ceramicii grecești. Formele sunt totdeauna distinse, adesea fără ornament, dar cu profil complicat. Tehnica e superioară: pastă solidă, fină, sonoră, cenușie, lucrată la roată cu o îndemănare perfectă.

c) Ceramica getică primitivă, lucrată cu proceduri tradiționale, pe care le putem urmări până în neolitic. Totuși se deosebește mult de ceramica neolitică, prin lipsa de varietate, de bogăție și de rafinare a ornamentului, și prin forma deosebită a proeminențelor, care acum se întâlnesc mult mai des decât în neolitic. Afară de proeminențe, ornamentul cel mai obișnuit e briul răsucit, aplicat, și ceva mai puțin comun zgârieturile făcute pe pasta moale, fie regulat, fie în toate sensurile. Pasta e totdeauna grunjoasă și de multe ori insuficient arsă. Tot în această categorie de ceramică se cuprind și vase de pastă mai fină, dar slab arsă, groase, cu forme deosebite, cu luciu negru, sau cenușiu, sau brun, lucrate tot cu mâna, dar cu o îndemănare mai apropiată de perfecțiunea neoliticului, decât celelalte poroase, care sunt lucrate cu totul rudimentar.

Toate aceste trei feluri de ceramică (elenică importată, getică superioară, getică tradițională), se găsesc fără excepție laolaltă, în același strat pretutindeni, și de aceea le cuprind sub numele de *ceramică protoistorică: getică și elenă*.

Ceramica istorică e cea caracterizată prin pastă și ardere proastă, lucrată la roată, și având ca ornament numai striiațiuni dese paralele, alternate cu linii ondulate. Ornamentul acesta e prea general în spațiu și în timp pentru a putea determina datarea mai precisă a ceramicii „cu striiațiuni”. Ceramica des-

¹ Cf. Radu Vulpe, *Raportul asupra săpăturilor arheologice dela Piscul Coconilor* („Bul. Com. Mon. Ist., 1924 fasc. 39“).

pre care e vorba e lucrată cu roata, deci are un caracter istoric mai nou, nu e în niciun caz preistorică; apoi nu se găsește în nici-una din stațiunile geto-elenice cercetate până acum, deci are un caracter mai nou și decât această epocă, adică decât sec. VI-a Chr.

Dintre toate stațiunile geto-elenice, numai la Odaia-Vlădichii am dat peste un singur ciob cu strițiuni și cu ondulațiuni, dar și acesta după pastă se apropie mai mult de ceramica romană din Dobrogea¹⁾ decât de ceramica de care vreau să vorbesc.

Țin să observ că, în toată cercetarea pe care am făcut-o pe malurile lezerului și pe baltă până la Călărași, n'am dat peste nici o stațiune cu astfel de ceramică și am găsit-o numai în răspândiri, de cele mai multe ori în apropierea actualelor așezări. Apoi pasta, deși mai prost plămădită și mai prost arsă, se asemănă în compoziție mai mult ca ceramica populară de azi decât cu cea antică.

Totuși, pentru că din ceramica romană n'am găsit nimic precis, și pentru că ceramica de care vorbesc nu e în nici-un caz modernă, citez a o socoti sub titlu de presupunere, ca *post-romană*, de imitație și continuare romană.

Voiu arăta acum stațiunile și răspândirile aflate în regiunea lezerului Mostiștea, în ordinea epocelor deduse din ceramică.

1. *Epoca preistorică* (neoliticul, eneoliticul și bronzul). Câteva răspândiri și o singură stațiune: Sultana.

1. *Sultana*. La 1 chm. spre E de cătun, pe coasta lezerului, e o peninsulă cu vârful retezat de eroziunile inundațiilor anuale, căreia locuitorii îi zic „Malul Roșu”, din cauza lutului de culoare închisă. Către capăt peninsula e curmată printr-o vâlcea largă. Partea care rămâne astfel izolată, constituie stațiunea neolitică. Pe harta Statului Major (1: 50.000), la poalele râpei din capătul peninsulei e cota 16. Înălțimea stațiunii asupra acestei cote e de încă a. 30 m

Aci a săpat domnul Prof. I. Andrieșescu în vara 1923. Resultatele sunt dintre cele mai interesante. O foarte mare bogăție de resturi ceramice, cu forme și cu ornamente variate; neobișnuit de multe obiecte de silex ca: vârfuri de lance, de săgeți, cuțite, topoare, percutoare, etc.; idoli de lut și de os reprezentând figuri umane sau figuri de animal. De asemeni s'a dat peste o mare cantitate de resturi de animale domestice și peste urme de locuințe, făcute din chirpiciu cu paie.

În totul avem aci o așezare neolitică, intens și îndelung locuită, de agricultori, pescari și meseriași, după cum se poate deduce din resturile aflate, și la întemeierea căreia, ca de obicei în neolitic, predomină punctul de vedere defensiv. Stațiunea e pe o pozițiune înaltă, izolată, greu accesibilă, apărată din trei părți de maluri râpoase și din spre peninsula printr-o șea largă, care poate că e săpată chiar de mână omenească. Că lucrul ar fi făcut de mână omenească nu e greu de închipuit, dacă ne gândim că săpătura unei astfel de văi cere mai puțină muncă decât clădirea unei movile mari din aceiași vreme.

Răspândirile din această stațiune sunt foarte rari și puține.

2. La 500 m. spre E de stațiune, pe coasta unei vâlcele, se găsesc cioburi la fel cu cele dela „Malul Roșu”.

De asemeni se găsesc astfel de cioburi în cele două „grădiști”, ostroave din mijlocul lezerului, dar fiind tot rari și puține, nu le pot socoti ca stațiuni.

3. *Grădiștea Mare* sau *Grădiștea-Curătești*, cea mai apropiată de Malul Roșu, are urme foarte puține neolitice. În nici-un caz nu a fost vre-o așezare statornică pe ea.

4. *Grădiștea-Chirnoși*, la 2 chm. spre E de cea precedentă,

are mult mai multe urme, fără a o putea totuși considera ca stațiune.

Acestea sunt singurele urme preistorice din regiunea lezerului Mostiștea.

II. *Epoca protoistorică*: getică și elenă, (c. sec. VI. a. Chr.).

În această vreme avem în jurul lezerului Mostiștea cele mai multe răspândiri, precum și nu mai puțin de trei stațiuni: *Mănăstirea*, *Piscul-Coconilor*, *Odaia-Vlădichii*.

1. *Mănăstirea*¹⁾. Localitatea este așezată în partea de Sud a lezerului Mostiștea, în vârful unghiului de Vest dintre malul lezerului și malul luncii Dunării. pe terasa cea mică a Dunării, înaltă numai cu vre-o 5 m. deasupra luncii, și sub coasta terasei celei mari cu cota 37.

Pe marginea râpoasă a terasei celei mici, sub sat, apoi spre N până la valea Tutunului, acolo unde se ridică terasa cea mare, se văd urme bogate de așezare. antică. Afară de cenușă, pământ ars, oase de animale domestice, resturi de locuințe, e o cantitate abundentă de ceramică de toate categoriile epocii geto-elenice. Și anume: fragmente getice cu proeminente caractere: istice, cu brăuri, părți de amfore elenice, de pastă roșie sau gălbui, bine arsă, solidă, sonoră, adesea cu mânerele drepte compuse din două vergele cilindrice lipite, ceace dovedește proveniența lor din cetățile dela Pontul Euxin. Cioburile acestea de importanțe elenice sunt covârșitor de numeroase. Printre ceramica indigenă superioară „La Tène”, am dat de un vas întreg caracteristic, de pastă bună cenușie solidă, lucrat la roată.

Toate acestea se află continuu pe o mare întindere, care trece mult spre N de actualul sat Mănăstirea. Avem deci o stațiune de mare însemnătate, cea mai interesantă din regiunea care ne preocupă, și care necesită o săpătură sistematică, cel puțin cum s'a făcut la Piscul Crăsanilor și la Sultana.

De reținut este că așezarea de aici evită înălțimea terasei celei mari a Dunării și se întinde numai pe terasa cea mică, așa cum se întâmplă și cu satele de azi. E ceva cu totul invers decât la stațiunile neolitice. Nicăieri nu se vede o preocupare de apărare militară. E o stațiune însemnată comercială, după cum se vede din marea cantitate a ceramicii de import, și în același timp un punct însemnat al pătrunderii influenței elenice în câmpia getică.

La N. de această stațiune, răspândirile de ceramică din aceiași vreme se țin lanț până la Coconi, deci pe mai bine de 5 chm. pe malul de V al lezerului.

2. La 400 m. la N de valea Tutunului, din dreptul punctului trigonometric „Mănăstirea” (37,5), pe malul stâng al *văii lui Marin*, e o groapă profilată pe râpă, conținând cenușă cu cioburi primitive. Probabil un mormânt din aceiași vreme cu stațiunea de la Mănăstirea.

3. La 1500 m. la N de Valea-lui-Marin, pe o zonă de circa 1 chm., până la cota 37, se văd de-asupra ripii urme de așezare, cu vetre, cenușă, cioburi, gropi în secțiune pe ripă. Locuitorii îi zic acestui loc *Satul Vechiu*. Și probabil că a fost aci un sat de epocă mai nouă, dar se găsește și multă ceramică antică din aceiași epocă și de același caracter cu cea dela Mănăstirea. De sigur însă că așezarea nu e în legătură cu această ceramică, ceace ar rezulta din prea puțină cantitate a cioburilor antice față de întinderea așezării.

4. La 800 m. mai la N de *Satul Vechiu*, pe malul drept al *Văii Lacilor*, o mică răspândire de cioburi primitive din epoca celor de la Mănăstirea.

5. Același lucru în satul Coconi, la Sud, pe ripa dintre *Va-*

¹⁾ V. Pârvan, *Cetatea Ulmetum*, I planșa, XXIII. An. „Acad. Rom.”, Ser. II, Tom. XXXIV, Sect. ist. 1912).

¹⁾ Numele mai vechiu al satului este *Cornățelul*, pe care Barbié du Bocage îl identifică cu cetatea Geților arsă de Alexandru-cel-Mare. (ap. Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*, p. 56. nota 18).

lea cu două puțuri și dintre Valea cu șapte puțuri, în dreptul cotei 16 de pe marginea lacului

6. Tot în satul Coconi, la stânga văii cu șapte puțuri, am dat de cioburi primitive de epocă getică și de cioburi bune elenistice. Pe un fragment elenistic e un ornament iucisat: meandru stilizat între două linii paralele.

7. La 300 m. mai la E, la cota 32, la marginea răsăriteană a satului, ceramică de același fel cu cea dela Mănăstirea.

8. De la satul Coconi spre Est, se întinde pe 2 km., o peninsulă care se îngustează și scade în altitudine tot mai mult spre vîrf, și care strânge lezerul Mostiștei la mijloc în forma unui rinichi. La capăt peninsula coboară în pantă foarte lină spre lac și locuitorii îi zic: *Piscul Coconilor*. În dreptul acestui loc, lezerul Mostiștei are cea mai mică lățime, vre-o 400—500 m.

Aci am făcut timp de o săptămână sondagii și săpături, pe care le-am expus într'un raport anterior¹. Nu am dat de o stațiune așa de bogată ca cea de la Mănăstirea, dar în schimb Piscul Coconilor e până acum, afară de Sultana, punctul cel mai bine cercetat din harta arheologică a regiunii.

Fiind înaintat în interiorul lezerului, Piscul Coconilor a avut mai mult de suferit decât alte locuri, de pe urma eroziunii provocate de inundațiile anuale ale Dunării, care fac să crească apele Mostiștei până departe spre N. De aceea, deși la Piscul Coconilor avem a face cu o stațiune, iar nu cu răspândiri, ea e cu mult redusă și nu ni s'au păstrat decât părțile periferice, mai ales gropi cu cenușă și resturi de vase, alte ori cu oseminte umane. Zona cu urme vechi e pe marginile Piscului, iar în interior ele sunt tot mai puține, până ce dispar de tot. Pătura de cultură mai importantă, — deși nu se compară cu cea de la Mănăstirea, — e pe marginea de N a Piscului.

Ceramica e peste tot de tip Crăsani, la fel cu cea de la Mănăstirea. Cioburi de vase getice primitive cu proeminente variate, cu ornamente „brâu”, cu striiațiuni caracteristice; cioburi getice superioare („La Tène”), de pastă bnnă, cenușie, cu forme distinse; fusaiole de lut ars, fragmente de amfore grecești de toate felurile, de pastă solidă caracteristică. Pe un mâner de amforă am dat de inscripțiunea: **APICTOFEITON**, la care e de observat C și E, rotunde, în loc de Σ și E, ciace arată un caracter mai nou al inscripției: a. sec. I a. Chr.

Răspândiri din ceramica acestei vremi n'am mai găsit spre N, decât tocmai după vre-o 2 chm., la Odaia Vlădichii. Totuși socot că trebuiesc menționate aci câteva cioburi cu striiațiuni și poighiță albă, și care aparțin mai degrabă acestei vremi decât celei post-romane cu „striiațiuni” de alt caracter. Și anume:

9. Sub satul Sultana, imediat la E de punctul-trigonometric „Sultana” (57,28) la vre-o 200 m. spre V de stațiunea preistorică, răspândiri slabe de astfel de cioburi. N'am găsit nici un fragment din cele geto-elenice de la Piscul Coconilor.

10. *Odaia Vlădichii*, stațiune getică și elenă. La 350 m. la N. de Odaia Vlădichii, între acest sat și Curătești, la gura mai largă a unor văi ce dau spre lezer, e un tăpșan înalt devre-o 2 m. abia, ros de ape în partea dinspre lezer. E de altfel singura eroziune din acel loc, ciace dovedește că mică terasă a fost altădată mai înaintată spre lac, dar acum eroziunile au nivelat-o la rând cu celelalte maluri. Locul este numit de către săteni: *Valea Orbului*.

Ceramica e de tip Crăsani. Cioburi getice rustice cu ornament „brâu”, cioburi negre cu luciu, cioburi gălbui cu luciu; apoi ceramică bună, solidă, grecească. Un ciob prezintă ornamentul: valuri striate paralel, ca chenar între linii drepte striate peste tot vasul. Pasta e deosebită de a ceramicii „post-romane” cu striiațiuni. Foarte probabil că este romană, dacă facem com-

parația cu ceramica romană din Dobrogea¹. Și aci am găsit cioburi mici cu striiațiuni și smalt. (Vezi punctul precedent).

Pe răpa micii stațiuni se văd și urme de zidărie, asupra căreia însă nu mă pot pronunța numai după o cercetare de o jumătate de oră.

Avem astfel a treia stațiune geto-elenă, poate și romană, și cea mai de Nord din regiunea lezerului Mostiștei. Mai la N. n'am dat pesie nici o urmă din această epocă.

Pe malul de E al lezerului nu e nici o stațiune, ci numai răspândiri, dintre cari cea mai de N e la valea Greziei.

11. Între Făurei și Chirnogi, pe malul drept de la gura *văii Gresiei*, sunt gropi din care locuitorii scot nisip. În săpăturile acelor gropi am găsit câteva urme ceramice antice: cioburi groase primitive cu luciu brun și cioburi de pastă bună cenușie cu profil caracteristic getic „La Tène”. Deși n'am găsit în cele câteva minute de cercetare niciun ciob grecesc, ceramica getică aflată acolo este suficientă pentru a determina încă un punct contemporan cu Mănăstirea, Coconi și Odaia Vlădichii.

12. La 500 m. la S. de satul Ulmu, la cota 14 de la prima cotitură la S. de Ulmu, câteva fragmente de ceramică elenă alături de cioburi striate de pastă inferioară. Probabil că acestea nu sunt din aceeași vreme cu ceramica solidă grecească, ci mai noi.

13. La 1 chm. la S de punctul precedent, la cota 14, cioburi primitive cu ornament „brâu”, getice, și fragmente de vase grecești. Alături de ele, tot cu caracter de răspândire cioburi de pastă inferioară cu striiațiuni paralele adânci și dese, probabil mai noi decât vremea geto-elenă.

14. La 2 chm. spre S de punctul precedent, sub satul Boșneagu, afară de abundența ceramică actuală a acestui sat și afară de multele fragmente cu striiațiuni, sunt și câteva fragmente sigur elenistice.

15. La marginea de S a satului Boșneagu, afară de ceramica cu striiațiuni, sunt și cioburi caracteristice getice de tip Crăsani și altele grecești.

Din transpunerea pe hartă a acestor 14 puncte cu urme geto-elenice, rezultă că cele mai multe dintre ele sunt pe malurile jumătății de S a lezerului și mai ales pe malul de V. Pe malul de E sunt numai câteva slabe răspândiri, pe când pe malul de V sunt trei stațiuni. E bine de ținut minte că toate cele trei stațiuni sunt pe același mal, pentru a deduce de aci și alte lucruri, ceea ce se va face mai la vale.

E de observat la stațiunile acestor geto-elenice, spre deosebire de Sultana, că sunt toate așezate pe locuri joase și evită locurile înalte din apropierea lor. Acest lucru e comun și la Mănăstirea, și la Coconi, și la Odaia-Vlădichii. Deci punctul de vedere, care a ființat la baza lor, nu e cel militar defensiv, ci din potrivă punctul de vedere pașnic economic. Putem să ne gândim deci la o solidaritate socială, care să asigure bunul mers al vieții comerciale. Putem să ne gândim la o forță politică cu teritoriu întins. Și în izvoare găsim tocmai pentru vremea aceasta, în regiunile de stepă ale Daciei, o mare putere a Getilor, cari susțin coaliția dunăreană contra lui Alexandru², iar vre-o 50 de ani după aceea, în frunte cu Dromichaitei, regele lor, bat de două ori pe diadochul Lysimachos și a doua oară îl iau chiar prizonier³. Apoi în sec. I a. Chr. iar este aci marea unitate politică alcătuită de Boirebistas, care e în strânsă legătură cu cetățile elene dela mare⁴.

III. *Epoca istorică, romană și post-romană.*

Din cercetarea la suprafață pe care am făcut-o, nu pot deduce nimic sigur pentru această vreme. Singurul element de

¹ V. Pârvan, *Ulmum*, I, (planșa XXIII).

² Arrian, *Anab.* 1, 3.

³ Diodor Sic. XXI. frg. 11—14. Strabo, VII. 3, 14.

⁴ Strabo, VII, 3, 11; Dittenberger, *Sylloge inscriptionum latinarum*, nr. 342.

¹ Radu Vulpe, *Raportul asupra săpăturilor arheologice dela Piscul Coconilor*. („Bul. Com. Mon. Ist.”, 1924, fasc. 39).

Fig 1. Harta regiunii iezeralui Mosiștea. Scara: 1/100.000. După sectorul „Vărăști”, 1 : 50.000.

control, pe care îl am la îndemână, e ceramica. Dar și aceasta pentru vremea romană, e nesigură precum am arătat mai sus.

În afară de stațiunile neolitice și getice citate, n'am mai găsit alta decât una singură: la „Căldarea”, o peninsulă înaltă și răpoasă între Sultana și Coconi, dar care o siliște cu mult mai nouă, din plină epocă a istoriei Țării-Românești¹. Incolo n'am dat peste nici-o altă siliște de așezare veche.

Totuși am arătat că, în afară de răspândirile cu ceramică preistorică, getică și elenă, am dat de multe lucruri cu ceramică „striată”, care e nesigură, mai probabil post-romană.

Intr'un singur loc am dat de un fragment din această ceramică, pe care să-l pot considera mai sigur roman: cel de la Odaia-Vlădichii. E roman pentru că se aseamănă foarte mult cu ceramica romană din Dobrogea, pentru că se deosebește prin tehnică de majoritatea ceramicii cu *strițiuni și valuri*, de care am vorbit, și pentru că e la un loc cu cioburile getice și elene, lucru ce mi se pare foarte firesc, pătrunderea romană în câmpia getică fiind în strânsă legătură de succesiune și chiar de contemporaneitate cu cea elenică.

Această legătură între vremea geto-elenă și cea romană, deși n'o avem documentată nici la Piscul Crăsanilor², nici la Piscul Coconilor (singurele stațiuni geto-elenice săpate sistematic până acum), dar prin faptul că o găsim la Odaia-Vlădichii, se poate să o găsim și la Mănăstirea sau în alte stațiuni geto-elene. În cazul acesta n'ar fi niciun hiatus pentru vremea romană în regiunile despre care este vorba, iar ceramica cu *strițiuni și valuri* pe pastă proastă ar fi sigur post-romană.

Cred de cuviință să enumer aici și punctele din regiunea lezerului Moștiștea cu răspândiri de astfel de ceramică.

1. La 600 m. la S de Coconi, la hotarul izlazului comunal.

2. La 700 m. E de „Malul Roșu” dela Sultana, pe malurile unei văi mici.

3. În satul Sultana, pe malul văii dela E imediat de movila punct-trigonometric „Sultana” (57,28). Acelaș punct cu nr. 9 citat la „epoca getică și elenă”.

4. La 500 m. spre N de Curățești, la cota 18, pe stânga văii ce coboară dela movila cu cota 52.

Toate aceste puncte au foarte puține urme și sunt situate pe malul de V al lezerului.

Pe malul de Est avem:

5. La 800 m. la S de valea Măgăriții lângă arman.

6. La 1 chm. mai la S de acest punct, în dreptul satului Tărceni de pe celălalt mal al lacului, un silex inform din care nu se poate deduce nimic.

7. Pe partea de S, a peninsulei din stânga văii *Argovei*, la 600 m. spre NE. de cota 16 din vârful peninsulei, acolo unde începe stuful „Potcoava”. Ceramică primitivă, de tehnică veche, dar în fragmente prea mici și din care nu se poate deduce nimic. Am găsit și o bucată de silex, cioplit primitiv ca un vârf de cuțit.

8. La vârful peninsulei dela V de Făurei, la cota 15 din vârf, pe întindere de 400 m. pe marginea de V a peninsulei și de 700 m. pe marginea de E. Peste tot ceramică, mai ales cu *strițiuni*, și chiar urme de așezare, dar puține.

¹ E un loc incunjurat cu două rânduri de șanțuri mici, păstrate prea bine spre a fi antice. În trei vizite pe care le-am făcut aici am găsit numai ceramică de caracter foarte nou, fără a fi totuși modernă. Afară de aceasta am dat și peste doage de butoiu de stejar încă neputrezite. Din monezile pe cari locuitorii spun că le-au găsit acum câteva decenii aci, n'am putut să văd niciuna.

² La *Piscul-Crăsanilor*, ca și în recenta campanie arheologică de la *Tinosul* (jud. Prahova), s'au găsit monede romane, dar peste tot anterioare cuceririi Daciei de către Traian. Și epoca romană în Dacia n'o putem considera, în toată ei, decât după această cucerire, așa că sus-zisele stațiuni sunt din epoca getică de civilizație elenă.

9. Sub satul Făurei, un strat de cultură foarte gros, dar probabil că numai din actuala așezare. Am dat și de câteva cioburi striate.

10. La 100 m. la S de Făurei, dealungul râpii, ceramică nesigură, pastă cenușie uneori, de tehnică bună, ornamente interesante și excepționale, între care unul cu linie în zigzag în relief pe un chenar scobit. Epoca nesigură.

11. Între Chirnogi și Ulmu, pe mal dearândul.

12. Sub satul Ulmu, în partea de S, la cota 14.

13. La marginea de S a satului Ulmu.

14. La 400 m. la S de satul Ulmu, la cotitura de mal cu cota 14. Alături de cioburi elenice, cioburi striate de pastă proastă și lucrute cu roata. E un amestec de răspândiri, întâmplător, care nu obligă la vre-o concluziune de contemporaneitate a celor 2 ceramice.

15. La 1 chm. la S de punctul precedent, acelaș lucru.

16. La marginea de N a satului Boșneagu, la cota 15. unde se apropie de lac drumul Ulmu-Boșneagu.

17. La 1500 m. la S de punctul acesta, sub satul Boșneagu Ceramică elenică întâmplător alături de cea „cu *strițiuni*”.

18. La marginea de S a satului Boșneagu.

Se observă din această înșirare a locurilor cu ceramică nesigură, între cari predomină cioburile *striate și cu valuri ondulate*, că cele mai multe și mai bogate dintre ele sunt pe malul de Est al lezerului Moștiștea, pe când la ceramica getică și elenă am văzut că, din potrivă, majoritatea punctelor sunt pe malul de Vest. La ambele feluri de ceramică vedem însă o rarire în jumătatea de N a lezerului și o indeseire tot mai mare spre S., spre Dunăre.

După această hartă arheologică încerc a trage câteva *concluziuni antropogeografice*.

Și din punctul de vedere antropogeografic, ca și din cel geografic fizic, lezerul Moștiștea e o prelungire a luncii Dunării, care pătrunde ca un cuiu în mijlocul stepei. În toate timpurile, din neolitic până azi, coastele lezerului Moștiștea au fost populate destul de mult, regiunea prezentând într-o stepă că Bărăganul, avantajii excepționale pentru așezări muncitorești.

Locuri adăpostite, cu apă la îndemână, lezerul bogat în pește de Dunăre, coastele mărginind ogoare întinse, fertile, bune de agricultură, totul contribuie ca oamenii să se adune în jurul acestui lac. Iar pe de-asupra este apropierea marelui fluviu, drum de legături cu lumea cea mare, cu lunca sa băltoasă, întinsă și bogată în lemn, în trestie, în papură, elemente necesare la construcții de locuințe și de obiecte casnice, precum și în verdeață, totdeauna proaspătă, bună pentru pășcutul cailor și vitelor. De aceea vedem în toate epocile că așezările din jurul lezerului se grămădesc spre Sud și devin tot mai rari spre Nord, pe măsură ce se depărtează de fluviu. E deci evident, că populația din jurul Moștiștei e în strânsă legătură de dependență cu viața care pulsează dealungul Istrului.

Cea mai mare eflorescență antropogeografică în aceste regiuni o avem în vremea getică: ultima jumătate a mileniului I-lea a. Chr. Atunci satele se țin lanț pe maluri și negustorii veniți din coloniile elene din Dobrogea, umblă peste tot, aducând, odata cu untdelemnul și vinurile lor, amforele acelea roșii și trănice, ale căror cioburi ne servesc azi de mărmurie.

Satele și târgurile Geților nu se mai fac nici în grădiști singuratic și nici pe mături înalte, ca în neolitic, ci în vale pe malul apei, cât mai aproape de drumul mare, pe care e liber să vie orice străin aducător de lucruri noi. E deci vremea unei organizări politice puternice și care nu se reduce la o simplă „grădiște”, ci la o țară întreagă de la munți până la Istru și până la mare. Numai într-o astfel de siguranță politică

așezările se pot face în voie, fără gând militar, iar comerțul să ia o mare dezvoltare, așa încât chiar Getul din mica așezare dela Piscul Coconilor să aibă când vrea untdelemnul sau vinul din Thasos sau de altundeva.

Relațiile internaționale foarte întinse în această vreme, între Țara Geților și lumea din Sudul grecesc, și care ne sunt perfect documentate, au foarte mare însemnătate pentru cunoașterea gradului de cultură al poporului lui Dromichaites sau al lui Boierbistas.

Pornind pe calea reconstituirilor, voi încerca acum să aflu, pe cât e posibil, drumul care lega Iezerul Mostiștea de Pontul Euxin și deci de lumea mediteraneană.

În primul rând acest drum este Dunărea. Pe marele fluviu au plutit întotdeauna, ca și azi, nenumărate luntre și vase mari, care mijlociau comunicațiile și comerțul între populiile, așa de dese, de pe ambele maluri. Pentru vremea getică de care ne ocupăm, avem dovada acestui mare trafic dunărean, în pasajul lui Arrianus privitor la trecerea Istrului de către Alexandru contra Geților¹.

Evident că Istrul e drumul cel mai obișnuit și cel mai ușor pentru a comunica între mare și regiunea noastră de la gura Mostiștei. Este însă și drumul cel mai lung, cel mai indirect, așa că nu poate fi singurul.

Trebuie să ne gândim și la un drum de uscat, direct, care să fi înlocuit cu vestitul drum de apă.

Din determinarea de mai sus a punctelor getice și elene din jurul Iezerului Mostiștea, am constatat că aproape toate răspândirile și mai ales toate cele trei stațiuni: Mănăstirea, Piscul Coconilor și Odaia-Vlădichii, sunt pe malul de Vest. Lucrul acesta nu poate fi întâmplător, și nu se poate explica prin aceea că malul de Vest e mai înalt, doare ce toate cele trei stațiuni evită coastele înalte și se află situate jos lângă apă. Explicația nu poate fi decât una singură: aceste trei stațiuni se găsesc pe linia unui mare drum ce trece pe la Vest de Iezerul Mostiștea.

Odată nevoiți a admite existența acestui drum, trebuie să-i căutăm continuarea la ambele extremități.

La S de Mănăstirea, în lunca Dunării, în direcția prelungire a liniei Mostiștei, sunt două grăduri numite: *Grădiștea Mare* și *Grădiștea Mică*². În cea mică ceramica e puțină și nesigură, dar în Grădiștea Mare sunt urme vădite în legătură cu cele de la Mănăstirea. Prolungirea drumului nostru prin cele două grăduri dă la Dunăre, în fața satului *Garbăna* (jud. Durostor), de pe malul drept al fluviului, acolo unde e gura unei văi mari, ce vine din interiorul Dobrogei sudice, și unde sunt urmele unei așezări antice³.

De aci înainte nu mai putem urmări drumul în amănunte, din lipsa de cercetări pe teren, dar prelungindu-l în linie dreaptă spre mare, dăm fie de *Dionysopolis*, cetatea dela Balic, care are strânse legături politice cu imperiul get al lui Boierbistas⁴, fi de marea colonie elenă *Odessos*, dela Varna.

Drumul trebuie să fi fost foarte important, dar nu numai pentru așezările de la Mănăstirea, Coconi și Odaia-Vlădichii, ci de sigur pentru locuri mai depărtate.

Să urmărim linia celor trei stațiuni de la Iezerul Mostiștea spre Nord. Traversând valea Mostiștei, între marele Iezer și lacul Obilești, și urcând paralel cu valea Argovei până la linia ferată București-Constanța, apoi prelungind direct spre va-

lea Ialomiței, dăm tocmai de importanta stațiune getică de la *Piscul Crăsanilor*.

Știm că pe valea Ialomiței trecea un foarte important drum comercial, de la Histria sau Tomi, prin Carsium și Gura Ialomiței, prin Piscul Crăsanilor, prin Drajna și Pasul Bratocea, spre Ardeal⁵.

Acum putem explica intensitatea excepțională a influenței civilizației elene la Piscul Crăsanilor, și prin acest drum care vine de la Sud. O stațiune situată la încheierea a două drumuri economice așa de importante, care amândouă deserveau cele mai frecvente relațiuni între Pontul grecesc și Dacia bogată, desigur că avea a înflori în chip deosebit.

Pe drumul Mostiștea-Piscul Crăsanilor e o singură stațiune arheologică descoperită până acum, cea dela *Valea Seacă*¹, imediat la S. de gara Lehliu. Ceramica găsită în abundență acolo, la confluența a două mici văi, e foarte amestecată. Printre cioburi sunt unele cu ornamente striate în valuri ondulate și în linii paralele, la fel cu ciobul roman de la Odaia-Vlădichii. Totuși nu s'a găsit nimic care să amintească în chip sigur Piscul-Crăsanilor sau Piscul-Coconilor.

De la Piscul Crăsanilor, prelungind drumul spre Nord, nu-l putem determina în amănunte din cauză că n'am cercetat regiunea, dar se observă că direcția duce în regiunea Buzăului, care prezintă multe bogății naturale și care posedă o trecere ușoară în Ardeal prin pasul Buzăului².

Rămâne, în orice caz, bine stabilit un drum de comerț geto-elenic de la Pontul Euxin, pe la Iezerul Mostiștea, prin Vestul Bărașanului, pe la Piscul Crăsanilor și pasul Buzăului, spre Dacia dintre munți.

Țin să relev că acest drum cu direcția N.—S. e identic cu granița naturală dintre stepa desăvârșită a Bărașanului Ialomițean și dintre ultimele trunchiuri de pădure din spre Răsărit. În adevăr, ultimele trunchiuri răzlețite din marele codru al Vlăsiei, spre Răsăritul șesului muntean, sunt cele de la *Vărăști* (2 chm. E. de Iezerul Mostiștea), *Obilești*, *Lehliu* (lângă Valea-Seacă) și *Groasa* cu *Călugăreasca* (ambele lângă Piscul Crăsanilor).

Coincidența se explică prin faptul că această linie e regiunea cea mai prielnică pentru așezări omenești mai dese, de oare ce pe de o parte evită și sălbăticiunea unui codru compact, și seceta, stepei, iar, pe de altă, are și avantajele pădurii — lemn pentru construcție, pentru unelte, pentru foc —, are și avantajele stepei cu ogoare cultivabile cât mai întinse. Și un drum comercial va alege totdeauna regiunea cea mai bogată în centre de populație, condițiune ce am văzut că nu lipsește regiunii prin care trece drumul *Dionysopolis-Buzău*.

II

Trecem acum la expunerea hărții arheologice a regiunii de baltă dintre gura Mostiștei și gura Borcei, continuare spre Est a regiunii Iezerului Mostiștea. Metoda de lucru și clasificarea ceramicii este aceeași.

Cercetarea perimetrului Iezerului Mostiștea s'a oprit pe malul de Est, la podul dintre Boșneagu și Dorobanțul. Continuarea s'a făcut deci de la Dorobanțul spre Călărași, pe marginea răpoasă a lungii Dunării, precum și în grădiștile din baltă de pe porțiunea respectivă.

¹ V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, p. 41.

² Se poate să nu fie numai o întâmplare că pe harta României 1:300 000, de la Muzeul de Antichități, cele mai numeroase și mai dese localități antice, însemnate cu albastru de răposatul Tocilescu, sunt la poalele munților Buzăului. Pe de altă parte remarc că N. Densușianu în *Dacia Preistorică* (lucrare care deși e fantastică și greșită în metodă și în concludii, e totuși foarte însemnată prin materialul adunat) acordă o importanță capitală acestei regiuni în vremile cele mai vechi (p. 532). Mai e de notat că regiunea Buzăului e foarte importantă și economică, prin averile minerale, mai ales prin chihlimbar.

¹ Arrian, *Anab.*, I, 3, 6.

² V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, p. 55.

³ M. Teodorescu, *Raportul Muscului de Antichități pe 1915*, p. 48, raportul No. 8, relativ la Țesutul danubian dintre Durostor și Transmarisca.

⁴ Dittenberger, *Syll. inscr.*, lat. nr. 42.

⁵ V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, p. 59, și Radu Vulpe, *Bărașanul în antichitate*, (Bul. soc. geogr., XLI, 1923).

1. *Epoca preistorică*. Stațiunile preistorice sunt cele mai multe în această regiune: *Grădiștea Ulmilor* și *Măgura Cunești*, foarte bogate, *Grădiștea Boierului*, *Grădiștea Cuneștilor* (Rasa) și *Grădiștea Cacomeanca* mai slabe. De asemeni preistoricul e prezent și în *Grădiștea Borcii*.

1. *Grădiștea Ulmilor*, în mijlocul lacului Boian. Pe același grînd, în afară de grădiștea cea mare, mai sunt încă trei mărune: una spre E, la câteva sute de metri, alta spre V., foarte aproape de Grădiștea cea mare și a treia tot spre V., ceva mai departe. Să zicem acestor trei mici Grădiști — afară de cea mare — No. 1 la cea de la E, No. 2 la cea de lângă Grădiștea mare și No. 3 la cea mai de V., care e și cea mai mică, (cf. harta alăturată).

Adevărata stațiune neolitică este, firește, pe grădiștea cea mare, o măgură predominantă, surpată în partea de S. de apele lacului Boian în vremea inundațiilor. Cantitatea de ceramică neolitică, identică cu cea de la Sultana, este enormă și într'un strat foarte gros, având reprezentate cele mai comune tipuri de ceramică neolitică. În surpătură se pot vedea și urme de locuințe și de vetre. Se găsesc foarte multe instrumente de silex. Întâmplător am dat și de o figură de lut ars, reprezentând un animal, și de asemeni și de fusioale de tip comun.

Răspândiri din această stațiune am găsit mai multe în Grădiștea mică No. 3 și ceva mai puține în No. 1, unde am dat și peste o mare cantitate de ceramică mai nouă, despre care vom vorbi mai la vale. În No. 2 n'am găsit nimic la suprafață, poate și din cauză că cercetarea a durat puțin și repede, pe inserate, dar și mai ales din pricina vegetației înalte și dese, crescute deasupra.

2. *Grădiștea Boierului*, la S de satul de pe mal Ciocănești-Sârbi, între lacul Boian și lacul Răioasele. Are cele două extremități mai înalte. Se mai numește de către locuitori și *Grădiștea Lungă*. E pe aceeași linie cu *Grădiștea Ulmilor* din lacul Boian.

Afară de cele două extremități, grădiștea e inundabilă și deci stratul vegetal și aluvionar fiind prea gros, nu se văd decât prea puține cioburi. Cele mai multe se găsesc la extremitatea de V.

Sunt și cioburi preistorice, și getice, dar cele mai multe sunt neolitice. Totuși nu pot să dau acestei grădiști titlul sigur de stațiune, pentru că n'am găsit niciunul din caracterele unei stațiuni. Cioburile găsite sunt prea puține și în niciun caz nu poate fi cea mai mică comparație cu Grădiștea Ulmilor din lacul Boian. Însă dacă ne gândim la caracterul izolat al locului, ostrov între lacuri, putem s'o socotim ca o mică stațiune.

Pe lângă cioburile primitive am aflat și un silex lucrat.

3. *Grădiștea Cuneștilor* (Rasa). În baltă, la S de satele de pe mal Rasa și Cunești, la marginea S. V. a lacului *Sfrederile*. E inundabilă. De aceia cioburile se văd foarte puține și numai în săpături. Cioburi preistorice, cioburi getice, cioburi cu *striatiuni*, deci un loc folosit continuu în toată antichitatea. Chiar azi este acolo o stână de oi. Cu toate că urmele antice sunt prea puține, socotim și această grădiște ca pe o *mică stațiune*, din cauza izolării sale.

4. *Grădiștea Cacomeanca* sau „Grădiștea Ceacului”, la S de satul de pe mal Cacomeanca de V a lezerului Călărași. Vegetație prea multă, așa că cioburile sunt foarte greu vizibile. Sunt însă destul de multe și toate preistorice. Caracterul de stațiune totuși nu e asigurat decât prin izolarea locului.

5. *Măgura Cunești*. La marginea de E a satului Cunești. Pe hartă e însemnată prin cota 22, deci cu o înălțime de șase metri de asupra luncii de la poale, unde e cota 16. Se ridică cu aproape 2 m. deasupra nivelului malului. Ca și malul, în partea de S e surpată de eroziunea inundațiilor anuale.

E o stațiune foarte bogată, tot așa de intens locuită ca și Sultana sau G.ădiștea-Ulmilor. Ceramica este de aceleași tipuri: proeminențe neolitice; margini caracteristice simple de farfurii; vase cu caneluri paralele orizontale, făcute prin adâncirea cu degetele ca la roată; ornamente semănând cu solzii, produs prin întipărițiuri cu unghia; brăuri, ceramică cu luciu brun roșiatic; măr-g-a lungă de lut; proeminențe lungi și ascuțite, proeminențe laterale, unele perforate; tortițe pe fundul farfuriei, ornamente din butonași rotunzi aplicați; silexuri lucrate.

În răpă se văd urme de locuințe, chirpici cu paie și cu trestie, oase, pământ ars, cenușă.

6. *Grădiștea Borci*, la S de Călărași, pe stînga Borcei, lungă de 2 chm., cultivată toată cu grădini, ceea ce îngreuiază cercetarea. Aproape în totalitatea ei este de epocă geto-elenă. Numai la extremitatea dela V, spre lacul Călărași, sunt câteva cioburi neolitice, care numai prin considerațiuni asupra caracterului izolat al locului ar putea constitui o mică stațiune neolitică. Încolo stațiunea este în toată grădiștea, de epocă protoistorică.

În afară de cele două stațiuni neolitice bine definite în importanța lor: *Grădiștea Ulmilor* și *Măgura Cunești* și în afară de grădiștile izolate cu caracter de mici stațiuni neolitice, mai sunt răspândiri slabe bănuite ca neolitice în aceste două locuri de pe mal:

7. La marginea de E a satului Ciocănești-Mărgineni, pe răpă la 100 m. E de podul de pe Gârla Mare. Alături cu ceramică din toate vremurile, câteva cioburi groase primitive și silexuri amorfe.

8. Sub satul Bogata, pe răpa dela S E, un ciob cu lustru brum-roșiatic printre altele nesigure.

Ambele, aceste 2 răspândiri, nu sunt sigure neolitice și le-am citat numai cu titlu de posibilitate.

În afară de ceramica de tip Sultana, am pomenit mai sus de o ceramică deosebită pe care o găsisem în Grădiștea Ulmilor No. 1. După caracterul deosebit de rafinat al ornamenticii o socot mai nouă, dar faptul că e în întregime lucrată cu mână, fără urmă de roată, mă face să o pun tot în *epoca preistorică*. Punctele cu astfel de ceramică sunt următoarele:

1. *Grădiștea Ulmilor* din lacul Boian. În grădiștea mică No. 1, dela V de grădiștea mare neolitică, o mare cantitate de ceramică neobișnuită prin aceste locuri.

Se caracterizează prin ornament incizat, ca la sculptura în lemn, în stil linear și patrat, și umplut cu o substanță albă. Motivele principale sunt, sau meandre complicate, sau figuri geometrice și ornamentale, ca la covoare și la broderii, compuse din pătrățele în relief. Pasta vasului e de culoare cenușie sau brună, așa că ornamentele incise au un efect deosebit prin pasta albă cu care sunt umplute. Pe un mâner de lut, de formă prismatică, sunt ornamente compuse din linii punctate, punctele fiind niște mici triunghiuri incise.

Fără îndoială că această ceramică reprezintă ceva exotic în regiunile de care ne ocupăm și asupra originilor ei încă nu mă pot pronunța. Sigur este că o astfel de ceramică e obișnuită, în timpuri preistorice mai noi, în părțile de Vest ale Daciei.

Pentru că vom mai întâlni această ceramică în câteva slabe răspândiri mai la vale, îi dau în chip provisoriu numele convențional de „*exotică*”.

2. Pe mal, în dreptul Grădiștii-Ulmilor, în spatele pescăriei dela cota 18 și încă 100 m. spre E de-a rândul, printre cioburi getice cenușii, getice primitive, câteva cioburi „cu *striatiuni*”, se găsesc și fragmente din ceramica „exotică” dela Grădiștea Ulmilor No. 1, cu aceleași ornamente incise și umplute cu substanță albă; am găsit și un mâner în patru muchi de pastă cenușie neagră, dar neornamentat.

3. Sub satul Ciocănești-Sârbi, pe mal, chiar la marginea de

V a satului, un ciob negru-cenușiu, cu incisiuni umplute cu substanță albă. E la fel cu ceramica „exotică” din Grădiștea Ulmilor No. 1. Alături, ceramică nesigură și actuală.

4. În dreptul satului Radu-Vodă, pe mal, de-a rândul. Printre cioburile striate, unul cu dungi precisate prin incisiuni pe delături, incisiuni umplute cu pastă albă.

II. Epoca protoistorică.

O singură stațiune: *Grădiștea-Borcii*, incolo numai răspândiri:

1. La 300 m. la S de podul dintre Boșneagu și Dorobanțu, pe ambele coturi ale vâlcele de la cota 18, apoi de-a rândul spre S până la cota 21. Cioburi de amfore elenice, de pastă solidă gălbuie. Buze de vase cenușii, solide, lucrate la roată, ca la Crăsani. Brăuri primitive compuse din butoni pătrați întrerupți. Brăuri răsucite,

2. La 250 m. la S de precedentă cota 21, la cota 22. Cioburi de amforă. Proeminență lată, primitivă cu luciu brun. Tortiță cu luciu brun. Toate alături de ceramică mai nouă „striată”. De-a rândul de la cota 22 până la vârful unghiului coastei de la S. V de Dorobanțu, unde sunt grădiniștile, aceeași ceramică.

3. De-a rândul pe mal, de la vâlcea de 100 m. E de Vărăști până la cota 17 mai spre E. Afară de cioburile cu strițiuni, destul de multe, fragmente de vase cenușii getice și de amfore elenice. Un ciob cenușiu getic cu ornament în zigzag zgâriat pe pastă arsă. Un fragment de toartă cu parte din corpul unei amfore grecești de pastă solidă, cărămizie. Un fragment tot de amforă elenă, cu compoziția caracteristică a pastei, dar ars prea mult, până la culoarea brună.

Pe mal în dreptul Grădiștei-Ulmilor, în spatele pescăriei de la cota 18 și încă 100 m. spre E de-a rândul, cioburi getice cenușii și primitive.

5. Un chm. la E de cota 18 precedentă, de-a rândul spre E. până la pescăria de la cota 14, la V de Andolina. Peste tot ceramică getică cenușie, getică primitivă și cioburi de amfore elene. Într-un loc o bucată de cărămidă cu impresii digitale pentru prisa. S'ar putea să fie romană. Apoi, cioburi primitive cu luciu brun, cioburi de pastă poroasă cu brău răsucit ca ornament, ciob de pastă brună cu strițiuni paralele dese și adânci, de sigur de proveniență bună romană.

6. La 200 m. la E de pescăria de la cota 14, chiar pe hotarul dintre comuna Vărăști și comuna Ciocănești. Cioburi getice bune și getice primitive, ornamentul brău aplicat. De la acest punct de-a rândul pe mal până la gura văii Andolinei, dintre satele Andolina-Nouă și Andolina-Vechi. Cioburi primitive cu luciu brun. Un fragment mare dintr-un vas cenușiu, bun getic, de tip Crăsani. Toartă mică, lată, de pastă cărămizie fină, poate de proveniență elenică. Toartă cu spinare, de la amforă bună elenă. Printre acestea și ceramică cu strițiuni.

7. De la cotul stâng al văii Andolinei pe mal spre E. până la cota 21, adică de-a rândul sub satul Andolina-Vechi. Cioburi primitive cu ornamente: proeminențe și brău aplicat. Ciob roșu de amforă elenă. Cioburi primitive cu luciu brun.

8. În *Grădiștea Boierului*, la S de Ciocănești-Sârbi, între lacul Boian și lacul Răioasele, la extremitatea de V a Grădiștei, printre rămășițele de ceramică neolitică, se găsesc și cioburi getice bune, cenușii, cu profil caracteristic, sau getice primitive cu ornament: brău răsucit, aplicat.

9. Tot sub satul Ciocănești-Sârbi, printre cioburi nesigure, unul primitiv roșatic-deschis, lucrat cu mâna, și altul cenușiu getic.

10. La locul de despărțire între satul Ciocănești-Sârbi și satul Ciocănești-Mărgineni, în dreptul cotei 13 de la începutul privalului *Botul Dunării*. Printre cioburi striate, am găsit și un ciob primitiv getic cu proeminență caracteristică și cu brău răsucit aplicat.

11. La marginea de E a satului Ciocănești-Mărgineni, de-a rândul 100 m. pe râpă, la E. de podul de peste *Gârla Mare*. Urme dintr-o așezare mai nouă. Dar alături de cioburi cu smăț și de cioburi striate, ceramică primitivă groasă. Un fragment cu brău răsucit aplicat, banalul ornament getic. O proeminență mare lată. Un fragment cenușiu getic. Silaxuri amorfe.

12. Sub satul Bogata. Câteva cioburi fără vre-un semn caracteristic. Unul lucrat cu mâna, de pastă primitivă, roșatică, cu luciu brun, pare a fi neolitic.

13. În baltă, *Grădiștea Cuneștilor* (Rasa). Pe lângă cioburi neolitice, fragmente getice primitive, getice bune cenușii. Un fragment cu brău răsucit, aplicat.

În apropiere spre SV e *grindul Comorii*, numit așa pentru că acolo s'ar fi săpat odată și s'ar fi dat de pietre vechi, dintre care una scrisă. Această afirmație am găsit-o în răspunsurile la chestionarul lui Odobescu¹ și ni s'a confirmat de către unul din locuitori, cari ne-au dus chiar la fața locului. Totuși acolo noi n'am găsit absolut nici-o urmă veche, nici-un ciob, nici o piatră. Se poate să fie ceva, dar din cauză că terenul este inundabil și în fiecare an e acoperit cu asluviuri dunărene, și din cauză că vegetația era foarte deasă și înaltă, noi n'am putut constata nimic.

14. La 100 m. E de Cacomeanca, printre multe cioburi striate, un ciob cenușiu, poate getic, și altul probabil elenic. Nimic însă sigur.

15. La 2 km. E de Cacomeanca, la cotul drept al văii de la movila cu cota 25, câteva mânuși de vase solide, roșii, sonore. Totuși pasta nu este indubitabilă, ca să le numesc sigur elene.

16. La 500 m. mai la E de punctul precedent, la cota 29, pe mal, o buză groasă cenușie, solidă, poate getică, printre multe cioburi striate.

17. La 100 m. V de satul Mircea-Vodă, cioburi sigure de amfore elenice.

18. Sub satul Mircea-Vodă, cu 200 m. înainte de marginea de E a satului. Fragmente de amfore elenice.

19. La marginea de V. a orașului Călărași, la cota 28, în dreptul casărmii de cavalerie. Fragmente de amfore elenice.

20. *Grădiștea Borcii*. La S de Călărași, în baltă, între Borcea și lacul Călărași, o grădiște lungă de 2 chm, cultivată toată cu grădini, surpată slab în partea de S. Afară de puținele resturi neolitice de la extremitatea de V, peste tot numai urme getice și elene. E o foarte importantă stațiune getică de influență elenă. La extremitatea de E, spre Borcea, cioburile elene sunt foarte dese. În genere ceramica elenă e mai frecventă aici decât cea getică. Se poate să fi fost un mic conțuar comercial de desfacere a produselor elenice și elenistice venite pe Dunăre, sau de peste Dunăre.

Ceramica getică de tip Crăsani e bine reprezentată în formele caracteristice, atât în tipurile primitive tradiționale, cât și în tipurile de vase cenușii, solide, lucrate cu roata.

Ceramica elenă constă, aproape în întregime, din cioburi de amfore, groase, solide, sonore, cu pastă caracteristică. Apoi un ciob negru de pastă fină, cu ornamente incise, poate *terra nigra*.

La extremitatea de E a grădiștei am găsit un ciocănel de fier, bine conservat, ca un târnăcop în miniatură, precum și un obiect de bronz cu o parte încovoiată ca o linguriță.

Aceasta e singura stațiune din epoca geto-elenă, de pe fragmentul de hartă arheologică: *baltă dela gura Mostiștei până la gura Borcii*.

III. Epoca istorică.

Din această epocă pot considera ca sigur numai ciobul de

¹ Ms. 4516 al Acad. Române, la com. *Rasa, jud. Ialomița*.

pastă bună cu striaiuni adânci și dese, dela No. 5 de mai sus, la „protoistorice”. E vorba de punctul dela V de Andolina, la pescăria dela cota 14.

Celelalte cioburi cu striaiuni și cu *oudulași*, pe pastă inferioară, date la roată, le consider, ca și pe cele dela Iezerul Mostiștea, ca *nesigure*, poate post-romane. Nici în regiunea Mostiștea-Călărași n'am găsit vre-o stațiune cu astfel de ceramică, ci numai răspândiri, iar acestea tot în apropierea actualelor sate mai ales.

Enumer aci punctele cu astfel de ceramică nesigură:

1. La 600 m. la S de podul dintre Boșneagu și Dorobanțul, sub marginea de V a acestui sat, dela cota 22 până la colțul de S V al coastei, la grădinării.
2. La S E. de Dorobanțul, la cotul drept al *Văii-Mari* (pe hartă greșit numită *Andolina*). Pe lângă fragmente de ceramică nesigură, am găsit aci și o jumătate dintr'o fusaiole de lut cenușiu cu zimți pe margini.
3. Sub marginea de S a satului Vărăști.
4. (Identice cu nr. 3 dela „epoca geto-elenă”). De-a rândul de la 100 m. E de Vărăști, până la cota 17 spre E.
5. La E de Vărăști, în spatele pescăriei dela cota 18, vis-à-vis de Grădiștea Ulmilor, din lacul Boian.
6. De-a rândul sub satul Andolina Nouă.
7. La marginea de E a satului Ciocănești-Mărgineni, pe răpă, la 100 m. spre E de podul de peste Gârla-Mare.
8. Sub satul Bogata, cioburi nesigure.
9. În baltă pe *Grădiștea-Cuneștilor*, pe lângă cioburi neolitice și getice, și cioburi nesigure cu striaiuni.
10. La rând sub satul Vaidomir
11. Pe răpă, de-a rândul, între satul Radu-Vodă și marginea de V a satului Cacomeanca, la movila 21.
12. De-a rândul, pe mal sub satul Cacomeanca.
13. La 100 m. E de Cacomeanca, multe cioburi striate. Urme de așezare mai nouă.
14. La E de Cacomeanca, dela movila 27 (1 chm. E de Cacomeanca), până la valea dela cota (25 km. E de Cacomeanca).
15. Dela cota precedentă 25 până la cota 29 pe mal.
16. La N V de satul Mircea-Vodă, 200 m., de-a rândul spre NV de movila Cornoaica.
17. La 1 chm. V de satul Mircea-Vodă, la E. de movila Cornoaica. O cremene, puține cioburi incerte, un ciob cu striaiuni, precum și oase și craniile umane în răpa malului. Probabil, e o regiune de cimitir dintr'o epocă mai apropiată de vremurile actuale.

Din expunerea întregii hărți arheologice a regiunii de baltă gura Moștiștei-Călărași, constatăm următoarele stațiuni:

Dous pur neolitice, foarte bogate: *Grădiștea-Ulmilor* (grădiștea cea mare) și *Măgura Cunești*.

Una geto-elenică: *Grădiștea Borcii*, cu o mică parte neolitică.

Trei grădiști cu caracterul de stațiuni mai puțin pronunțat, unele având ceramică din mai multe epoci, și anume: *Grădiștea-Cacomeanca*, pur neolitică dar slabă stațiune; *Grădiștea Boierului*, și neolitică și getică; și *Grădiștea Cuneștilor* cu ceramică din toate epocile.

În regiunea de baltă Moștiștea-Călărași constatăm ceramica „exotică” (incisiuni umplute cu substanță albă), pe care n'am găsit-o nicăieri în jurul Iezerului Moștiștea.

Centrul acestei ceramice e în Grădiștea Ulmilor No. 1 din lacul Boian. Slabe răspândiri ale ei am găsit în trei puncte pe marginea de N a luncii dunărene: 1) În fața Grădiștii-Ulmilor, la pescăria dela cota 18; 2) la marginea de V a satului Ciocănești-Sârbi și 3) pe mal în dreptul satului Radu-Vodă.

Avem apoi de constatat, ca și în regiunea Iezerului Moștiștea, că cele mai intense răspândiri sunt în epoca getică cu influențe elenice și că totdeauna viața pulsează în preajma fluviului Istru.

În general, asupra rezultatului ambelor cercetări, am de observat că stațiunile mari getice de influență elenă și elenistică sunt numai acolo unde e posibilitatea de drum ușor peste Dunăre, dela N. la S dela Dacia spre mare și invers. Și anume: la *Iezerul Moștiștei* (Mănăstirea, Coconi și Odaia-Vlădichii) și la *gura Borcii* (grădiștea Borcii). Răspândirile geto-elenice devin tot mai dese în apropierea acestor două locuri.

Intru cât această situațiune se va fi continuat și în vremea romană, indiciile de până acum fiind prea slabe, numai viitoare săpături sistematice ne vor putea lămurii. Atunci se va putea aduce o lumină mai sigură și asupra ceramicii cu striaiuni și cu valuri.

Cu acestea, domnule Director, socotesc raportul meu încheiat, prezentându-vă tot odată și hărțile 1:50.000, copii de pe cele ale Statului Major, reduse fotografic la 1:100.000 completate arheologic, precum și materialul ceramic adunat, și supunând în același timp aprecierii d-voastre acele lucruri, asupra cărora nu mi-am putut da o părere sigură.

